

Moslimminderheid al generaties lang in Thracië

‘Kijk niet meer achterom’

INGE MANOUSAKIS | FOTO'S: BOB WENNEKENDONK EN DOUWE LAANSMA

Bijna een eeuw na de totstandkoming van het Turks-Griekse Vredesverdrag van Lausanne (1923) worstelt Griekenland nog steeds met de afspraken die toen met de moslimminderheid in Thracië zijn gemaakt. De Thraciërs zelf zijn echter met heel andere zaken bezig.

Hier leven al generaties lang Turken, Pomaaken, Sarakatsani, Roma, Pontiërs en Grieken naast elkaar. Dat een flink deel daarvan moslims is, klopt. Maar er wonen hier nog altijd meer orthodoxe mensen dan moslims. Dus, dat Thracië een ‘klein Turkije’ is geworden zoals in de media wordt beweerd, nou, nee, dat is niet waar. Aan het woord is Nektários. Hij is een Griek, Grieks-orthodox en woont tijdelijk voor werk in Den Haag, maar komt van oorsprong uit Komotini, de hoofdstad van Thracië. Hij volgt, sinds hij hier in Nederland is, en Ergodan van zich laat horen, de Griekse berichtgeving over zijn provincie op de voet. Hij verbaast zich steeds weer over de polariserende toon in sommige stukken. ‘Het is altijd wij tegen zij. Er worden geloofsgroepen tegenover elkaar gezet die al generaties lang dezelfde geboortegrond delen. We leven niet echt intensief met elkaar, maar wel al meer dan honderd jaar naast elkaar.’

Oud verdrag

Dat de situatie van moslims in Thracië uniek is in Griekenland staat buiten kijf en daar hoeven we, volgens Nektários, ook niet lang over te discussiëren. In deze streek woont namelijk de enige mos-

KAARTWERK: UVA-KAARTENMAKERS

De moskee van Sminthi

limminderheid¹ van Griekenland. Die minderheidsstatus kregen zij toen Griekenland en Turkije, na bloedige oorlogen, in 1923 in Lausanne samen een vredesverdrag ondertekenden. In dat vredesakkoord werden de Turkse grenzen opnieuw vastgelegd, maar werd ook besloten tot een uitwisseling van ‘elkaars’ religieuze minderheidsgroepen. In totaal vertrokken anderhalf miljoen Grieken uit Turkije en een half miljoen Turken uit Griekenland. Voor enkele groepen werd een uitzondering gemaakt: de orthodoxen in Istanbul en op de eilanden Imvros en Tenedos (zie Lychnari 2017 - 1) en de moslims in Thracië. Zij mochten blijven wonen waar ze woonden en kregen een aparte status op basis van hun geloof, zoals toen gebruikelijk was volgens het Ottomaanse *millet*-systeem. Voor de moslims in Thracië betekenden dit dat zij niet alleen Griekse staatsburgers, maar ook een erkende ‘religieuze minderheid’ werden, met alle rechten die daarbij horen. Ze mochten conform het verdrag eigen minderheidsscholen oprichten en gebruik blijven maken van hun op religie gebaseerde familierecht. Deze afspraken hadden voor de Thracische samenleving ingrijpende gevolgen.

Thracië kreeg als enige regio in heel Europa drie shariarechtbanken² – in Xanthi, Komotini en Didymóticho – met speciale door Griekenland aangestelde *moefti's* die er namens de staat recht mogen spreken. Dat deze rechtbanken allesbehalve tot het verleden behoren werd duidelijk toen een Griekse moslima uit Thracië naar het Euro-

pees Hof voor de Rechten van de Mens stapte om een uitspraak van het Constitutionele Hof over de geldigheid van een testament aan te vechten. Volgens de schoonzussen van de vrouw was er op het testament van haar overleden echtgenoot islamitisch recht van toepassing. De hele familie behoorde immers tot de moslimminderheid. Maar de vrouw zelf meende dat zij en haar echtgenoot, als Griekse staatsburgers, onder het burgerlijk recht vielen. Het Constitutionele Hof gaf eerst de schoonzussen gelijk, maar toen Griekse mensenrechtenorganisaties zich massaal achter de echtgenote schaalden en zij zelf besloot naar het Europese Hof te stappen, nam de Griekse regering begin dit jaar een wet aan die het mogelijk maakt voor Thracische moslims om te kiezen tussen de burgerlijke en de religieuze rechtbank. Dat klinkt misschien ‘ouderwets’ of extreem, maar het is de realiteit, en die valt in het dagelijkse leven best wel mee, aldus Nektários. Volgens hem volgt de Griekse overheid met deze nieuwe wet letterlijk de afspraken in het verdrag. ‘Wij zijn niet anders gewend dan dat ieder hier volgens zijn eigen geloofsregels leeft. Dat is nu eenmaal een historisch feit, daar verander je niets aan. Hij spreekt daarom liever niet van tegenstellingen, ‘want dat voelt ook niet zo’, maar van verscheidenheid. De geloofs-gemeenschappen hebben namelijk, volgens hem, meer met elkaar gemeen dan je zo op het eerste gezicht zou denken. ‘Dat een deel van de mensen hier kan kiezen tussen twee soorten rechtssystemen is natuurlijk uitzonderlijk en je moet je afvra-

gen of dat wenselijk is, maar deze mensen zijn daarom niet anders dan wij. Zij laten zich niet als christenen leiden door hun geloof. Wij willen trouwen voor de kerk, zij in de moskee. Wij vragen raad aan de *papás*, zij aan de *moefti*. Wat is het verschil?’

Afgesloten & genegeerd

Nektários beseft heel goed dat hij – als orthodoxe Griek – in een andere, wellicht meer bevoorrechte positie verkeert dan de meeste Thracische moslims en dat de situatie door hem anders kan worden ervaren dan door zijn Turkse en Pomaakse streekgenoten, maar toch kent hij genoeg mensen die er net zo over denken. Hij ziet de laatste jaren een belangrijke kentering. Zo woonden en werkten vroeger de meeste orthodoxen in de stad, terwijl de minderheidsgroepen in bergdorpjes en van de landbouw leefden. Daar komt nu, door de teruglopende tabaksteelt, snel verandering in. Op andere vlakken laten veranderingen langer op zich wachten. De regio heeft zich de afgelopen decennia nauwelijks economisch verder ontwikkeld – toerisme of industrie is er bijna niet – en de waarheid is dat de Griekse overheid ook geen moeite heeft gedaan om die ontwikkeling te stimuleren of om het gebied bij de rest van Griekenland te betrekken. Sterker nog, de regio werd jarenlang opzettelijk geïsoleerd. Dit isolement is bepalender geweest voor de huidige, ingewikkelde situatie in Thracië dan de religieuze kwestie, aldus Nektários. Tot midden jaren ‘90 waren de berg-

¹ Er wonen al generaties lang moslims in Griekenland, bijvoorbeeld op Rodos en Kos, maar dit zijn zogenoemde moslimgemeenschappen. Zij zijn niet opgenomen in het Verdrag. Deze gemeenschappen hebben niet dezelfde rechten als een ‘moslimminderheid’ (zoals in Thracië).

² Niet te verwarren met de ‘sharia councils’ en ‘sharia tribunals’ die niet door de staat, maar door moslims zelf zijn ingesteld als een soort geschillencommissies.

Kéndavros. De Pomaken leven
voornamelijk van de tabaksteelt

dorpjes in de grensstreek hermetisch afgesloten van de rest van de wereld. Griekenland wilde tijdens de Koude Oorlog de communistische invloeden uit de buurlanden zoveel mogelijk beperken en hield de bewoners onder scherp toezicht. In- en uitreizen was niet mogelijk zonder toestemming van het ministerie van Defensie. Dat betekende dat er weinig contact was met de buitenwereld en tussen de bewoners uit de dorpen en steden onderling. De minderheidsgroepen die in de bergen woonden, konden niet naar de openbare scholen in de stad. Ze gingen naar de islamitische scholen in hun eigen dorpen. Voor de Pomaken bijvoorbeeld, die weliswaar moslim zijn, maar een eigen taal en cultuur hebben en te gering in aantal zijn om een eigen school te kunnen beginnen, betekende dit dat ze noodgedwongen een Turkse school moesten bezoeken en Turks moesten leren omdat de lessen in die taal werden gegeven. Het gevolg was dat er steeds meer mensen Turks (en nauwelijks Grieks!) leerden spreken. Moslims uit de verschillende groepen trouwden onderling makkelijker met elkaar, sommigen werden vromer en dat was duidelijk terug te zien in het straatbeeld. Er liepen steeds meer Pomaakse vrouwen in Turkse kledij, met lange, donkere jassen en hoofddoeken, dan in hun eigen kleurrijke klederdracht, hetgeen door buitenstaanders vaak – maar ten onrechte – als een vorm van ‘turkificering’ werd opgevat.

Vrees

Deze angst van de Grieken voor een toenemende invloed van Turkije in deze grensstreek is begrijpelijk en ook niet helemaal ongegrond. Thracië is voor Griekenland strategisch van belang vanwege zijn geografische ligging – ingeklemd tussen Bulgarije en Turkije en naast de Egeïsche Zee – en zijn grondstoffen. Daar komt nog bij dat de Turkse president Erdogan al meerdere keren heeft aangeboden ‘Lausanne’ te willen openbreken om de oude grenzen te herstellen. Tijdens zijn bezoek aan Griekenland, in december 2017, sprak Erdogan meer over de Thraciërs, die door hem consequent een Turkse minderheid worden genoemd in plaats van moslimminderheid, dan over de Europese vluchtelingenproblematiek waarvoor hij eigenlijk was gekomen. Turkije probeert al langer een voet tussen de deur te krijgen in Thracië. Zo stelt Griekenland de staatsmoefi's aan, maar betaalt Turkije de salarissen van drie Turkssprekende moefi's die als tegenwicht moeten dienen. Maar of er ook gebruik wordt gemaakt van die Turkse moefi's, dat betwijfelt Nektários. ‘Misschien ook wel, maar als de Turkse moefi's worden geraadpleegd, dan is het omdat de moslims zich vanwege hun religie identificeren met de Turken, niet omdat zij zich Turks voelen. Ze voelen zich trouwens ook niet Grieks, stelt hij vast, want daarvoor heeft de Griekse overheid hen te lang aan hun lot overgelaten.

Onderwijs

Daar komt nu langzaam verandering in. In 2013 is door de Griekse overheid een nieuwe onderwijswet afgekondigd voor de openbare scholen in Thracië. Omdat steeds meer islamitische kinderen naar openbare scholen gingen vanwege de betere aansluiting bij het Griekse vervolgonderwijs, besloot de overheid om de godsdienstlessen, die vooral vanuit een orthodox perspectief werden gegeven, aan te passen. Er werd een module islam aan toegevoegd en godsdienstdocenten werden opgeleid in het doceren van beide godsdiensten. Uit de training bleek onder meer dat de geloofsgemeenschappen die al een eeuw samen in dit gebied wonen weinig van elkaar af weten. Daar valt dus nog veel winst te behalen. De Griekse overheid hoopt ook dat door dit ‘dubbele’ godsdienst- onderwijs sluimerende spanningen tussen de twee gemeenschappen worden opgelost. Maar van echte spanningen is volgens Nektários geen sprake. ‘Wij zijn niet dagelijks bezig met onze religieuze diversiteit. We hebben andere *thémata*. Er is nauwelijks werkgelegenheid, er is armoede en we moeten het hoofd boven water zien te houden. We zitten allemaal in hetzelfde schuitje.’ Wel merkt hij dat er nu al een paar jaar een andere wind waait door Thracië. Sinds de ontsluiting van het gebied en de nieuwe onderwijswet krijgen steeds meer jongeren uit de minderheidsgroepen de kans om in Thessaloniki te studeren. Een deel van die studenten keert met nieuwe dromen terug naar zijn geboortegrond of vliegt uit naar Athene of het buitenland. Naar Nederland bijvoorbeeld, net als hij. Om geld te verdienen, vooruit te komen, te werken aan een betere toekomst. Een goede ontwikkeling, aldus Nektários, want de tijd heeft al lang genoeg stilgestaan in Thracië. ‘Moslim of Grieks-orthodox, alle Thraciërs zijn Grieken. Dus willen we ook behandeld worden als Grieken. Betrek ons in jullie toekomstplannen, investeer in ons! Wij houden ons allang niet meer bezig met het verleden, wij kijken alleen nog maar vooruit, naar de toekomst.’ 🇹🇷

Wie meer wil weten over dit onderwerp kan terecht op www.leiden-islamblog.nl.